

qonunchilik bazasini yaratish ham zarur. Shu sababli, davlatning moliyaviy regulyatorlik siyosati va qonunlarining aniq va samarali ishlashi muhimdir. Ikkinchidan, kichik va o'rta bizneslarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining rivojlanishi kerak. Bu, o'z navbatida, iqtisodiyotning turli sohalariga kapitalni samarali taqsimlashni ta'minlaydi. Moliya bozorida risklarni boshqarish ham muhim ahamiyatga ega. [3, 254-b]. Moliya bozorlarida mavjud bo'lgan xavf va risklar, investitsiyalarning oqimiga ta'sir qiladi va sarmoyadorlarning qarorlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bozorning o'zgaruvchanligi, inflyatsiya, siyosiy barqarorlik va boshqa tashqi omillarni hisobga olib, risklarni boshqarishning samarali tizimlarini yaratish zarur. Bu tizimlar yordamida sarmoya kiritish jarayonida yuzaga keladigan noaniqliklarni kamaytirish va bozorni barqarorlashtirish mumkin bo'ladi. Bundan tashqari, raqamli moliya texnologiyalarining rivojlanishi va ulardan foydalanishning kengayishi bozorni yanada samarali qiladi. Elektron to'lov tizimlari va boshqa raqamli vositalar, sarmoyadorlarga tezkor va ishonchli tarzda bozorni tahlil qilish imkoniyatini beradi. Xususan, O'zbekistonda raqamli moliya tizimlarining rivojlanishi orqali bozor ishtirokchilari o'rtasida samarali muloqot o'rnatilishi va moliyaviy resurslarning taqsimlanishi tezlashadi. Shu bilan birga, bu bozorni global miqyosda integratsiya qilish va xalqaro investitsiya oqimlarini oshirish imkonini yaratadi. Global iqtisodiy o'zgarishlar ham moliya bozorining samarali ishlashiga ta'sir ko'rsatadi. Jahon bozorlarida kapitalning oqimi, iqtisodiy barqarorlik va global moliyaviy tizimlar o'rtasidagi bog'liqlik kuchaymoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shapiro, A.C. (2017). *Modern Corporate Finance: Theory and Practice*. Pearson Education.
2. Mishkin, F.S. (2018). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. Pearson Education.
3. Bodie, Z., Kane, A., & Marcus, A.J. (2014). *Investments*. McGraw-Hill.
4. Cohen, B., & Krogstad, H. (2016). *Financial Markets and Institutions: A European Perspective*. Oxford University Press.
5. Sullivan, A., & Sheffrin, S.M. (2016). *Economics: Principles in Action*. Pearson Education.
6. Chesney, M. (2015). *Risk Management and Financial Institutions*. Wiley.

MOLIYA BOZORI BARQARORLIGINI TAMINLASHDA INSTITUTSIONAL INVESTORLAR ROLINI OSHIRISH

Boybosinova Shaxlo Meles qizi

TDIU "Davlat auditi" fakulteti "Soliqlar va soliqqa tortish" ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya. Moliya bozori har bir davlatning iqtisodiyoti uchun muhim ustunlardan biri hisoblanadi. Mamalakat bozorining barqarorligi nafaqat sarmoya oqimining uzluksizligini taminlaydi, balki inflyatsiya, kreditlash darajasi va korporativ qarzarlar kabi iqtisodiy ko'rsatkichlarning barqarorligini ham kafolatlaydi. So'nggi yillarda dunyo moliya bozorlarida keskin o'zgarishlar, inqirozlar va tezkor sarmoya oqimlari bilan yuzlanmoqda. Xalqaro hamjamiyatda barqaror moliya bozorini yaratish va uni ushlab turish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so'zlar. Moliya bozori, barqarorlik, institutsional investorlar, pensiya jamg'armalari, investitsiya fondlari, sug'urta kompaniyalari, korporativ boshqaruv, regulyativ soddalashtirish, uzoq muddatli sarmoya.

Moliya bozorining asosiy ajralmas ajralmas qismlaridan biri bu institutsional investorlardir. Ular katta moliyaviy resusrlarga ega bo'lgan va sarmoya portfellarini professional boshqaradigan yirik moliyaviy institutlardir. Odatda institutsional investorlarga pensiya jamg'armalari, sug'urta kompaniyalari, investitsiya fondlari va yirik banklarni o'z ichiga oladi. Ushbu tashkilotlarning asosiy vazifasi sarmoyalarni uzoq muddatli istiqbol bilan boshqarish, bozor risklarini kamaytirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdir. Tadqiqotlarga ko'ra, 2024-yilda dunyo bo'yicha pensiya fondlari aktivlari 58,5 trillion AQSh dollariga yetgan va bu ko'rsatkich avvalgi yilga nisbatan qariyb 4,9 % ga oshgan. Shuningdek, iqtisodiy jihatdan rivojlangan davlatlarda institutsional investorlar kapital bozorining asosiy investor bazasini tashkil etadi. Masalan, eng yirik 22 ta pensiya bozori mamlakatlarida pensiya aktivlari hajmi ushbu mamlakatlar yalpi ichki mahsulotining taxminan 68 % iga teng. Yirik institutsional investorlarning moliya bozoridagi ulushi juda katta. Masalan, dunyodagi eng yirik 300 ta pensiya fondining umumiy aktivlari 24,4 trillion AQSh dollariga yetgan, shuningdek, eng katta 20 ta fond barcha aktivlarning 42 % dan ortig'ini boshqaradi. Yurtimizda so'ngi yillarda moliya bozori sezilarli darajada bosqichma bosqich rivojlanib bormoqdada. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatda aksiyadorlik jamiyatlari soni 687 tani tashkil etib, ular tomonidan chiqarilgan aksiyalar umumiy qiymati 241,8 trillion so'mga teng. Ushbu aksiyalarning 71,6 foizi davlat ulushiga, 4,1 foizi xorijiy investorlar ulushiga, qolgan qismi esa xususiy investorlar va boshqa subyektlarga tegishlidir. Investorlar bazasiga nazar tashlaydigan bo'lsak, O'zbekistonda qimmatli qog'ozlar egalari soni 1 milliondan ortiq bo'lib, shundan 938 mingdan ortig'i jismoniy shaxslar, 65 mingga yaqini esa yuridik shaxslar hisoblanadi. Bu ko'rsatkichlar mamlakatda kapital bozori asta-sekin kengayib borayotganini ko'rsatadi. Shuningdek, so'nggi yillarda fond bozoridagi operatsiyalar hajmi ham sezilarli darajada oshdi. Masalan, 2024-yilda Toshkent fond birjasida savdo hajmi 2 trillion so'mdan oshib, bu taxminan 170 million AQSh dollariga teng bo'lib, birja tarixidagi eng yuqori ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. 2025-yilda esa qimmatli qog'ozlar bozoridagi savdo hajmi ayrim davrlarda keskin oshib, masalan 2025-yil may oyida 4,79 trillion so'mga yetgan. Bu ko'rsatkich o'tgan yilga nisbatan deyarli 70 baravar ko'p bo'lganini ko'rsatadi. Biroq ekspertlarning ta'kidlashicha, O'zbekistonda fond bozori hali ham to'liq rivojlanmagan bo'lib, likvidlik darajasi nisbatan past hisoblanadi. Shu sababli moliya bozori barqarorligini ta'minlash uchun institutsional investorlar, jumladan investitsiya fondlari, pensiya fondlari va sug'urta kompaniyalarining faoliyatini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Undan tashqari pensiya jamg'armalari va investitsiya fondlari faoliyati cheklangan. Bunga asosiy sabab sarmoya kiritish mexanizmlarining murakkabligi, soliqlar va regulyativ talablar ko'pincha rag'bat bermasligidir. Eng asosiy muammo korporativ boshqaruv va shaffoflik yetarli emas, shu boisdan chet el investorlari uzoq muddatli sarmoyadan vozkechishga sabab bo'ladi. Natijada, moliya bozorida barqarorlik past darajada bo'lib, iqtisodiyotda uzoq muddatli sarmoyalar oqimlarini jalb qilish qiyinlashadi. Shu sababli, institutsional investorlarning rolini oshirish va ularni bozorni barqarorlashtirishga jalb qilish eng dolzarb vazifalardan biridir.

Yurtimizda moliya bozorlarini barqarorlashtirish uchun regulyativ soddalashtirish, soliqlarda rag'batlar va uzoq muddatli sarmoyani qo'llab-quvvatlash muhimdir. Shu bilan birga korporativ boshqaruvni shaffoflashtirish va rivojlangan davlatlar

tajribalarini joriy etish orqali investorlar ishonchi oshiriladi. Bu choralar moliya tizimini mustahkamlash va bozor barqarorligini ta'minlashda samarali yo'li hisoblanadi.

O'zbekiston moliya bozori barqarorligini oshirish institutsional investorlarning faoliyatini kuchaytirish bilan chambarchas bog'liq. Investorlarning uzoq muddatli sarmoya kiritishi, bozor risklarini kamaytirishi va korporativ boshqaruvni yaxshilashi orqali moliya tizimi mustahkamlanadi. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, regulyativ soddalashtirish, soliqlarda rag'batlar va rivojlangan davlatlar tajribasini joriy etish investor ishonchini oshirishning samarali yo'llari hisoblanadi. Natijada, moliya bozori barqaror va jozibali bo'lib, mamlakatimiz iqtisodiyoti uzoq muddatli rivojlanishga erishadi. Bundan tashqari, institutsional investorlar moliya bozorida likvidlik darajasini oshirishga ham muhim hissa qo'shadi. Ularning faol ishtiroki qimmatli qog'ozlar bozorining yanada rivojlanishiga va investitsiya imkoniyatlarining kengayishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, investorlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash orqali moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Natijada moliya bozori yanada barqaror, ochiq va samarali tizimga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Fabozzi, F.J., Modigliani, F. (2019). *Foundations of Financial Markets and Institutions*. Pearson.
2. Mishkin, F.S., Eakins, S.G. (2018). *Financial Markets and Institutions*. Pearson.
3. Bodie, Z., Kane, A., Marcus, A.J. (2020). *Investments*. McGraw-Hill Education.
4. Gârleanu, N., Pedersen, L.H. (2018). *Institutional Investors and Market Stability*. *Journal of Financial Economics*, 127(1), 1–25.
5. World Bank (2022). *Financial Sector Assessment: Uzbekistan*. Washington, D.C.
6. International Monetary Fund (IMF) (2021). *Uzbekistan: Financial Sector Stability Review*. IMF Country Report.

AKSIYADORLIK JAMIYATLARI INNOVATSION FAOLIYATINI MOLIVAVIY INSTRUMENTLAR ASOSIDA MOLIVALASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Achilov Dilshod Marufovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv uslubiyotini rivojlantirishning joriy bosqichlarida moliyaviy-investitsion strategiyalarini ishlab chiqish va amaliyotga samarali tadbiq etish masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Aksiyadorlik jamiyatlarining istiqbolda moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy mustaqilligini ta'minlanishi mukammal ishlab chiqilgan strategiyalarga ko'p jihatdan bog'liq hisoblanadi. Shu bilan birga sohani yanada rivojlantirishda institutsional-tashkiliy asoslar ham alohida ahamiyatga ega bo'lib keyingi yillarda bu borada ham qator ijobiy natijalarga erishilmoqda. Jahon kapital bozorining globallashtirish sharoitida iqtisodiyotni barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan innovatsion faoliyatga bog'liqdir. Innovatsiyalar yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardosh mahsulotlar yaratishda muhim rol o'ynaydi. Shuning uchun, aksiyadorlik jamiyatlarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Innovatsion loyihalarni amalga oshirish odatda yirik miqdordagi moliyaviy resurslarni talab qilish bilan birga ulardan samarali foydalanish masalasi ham